

Utbildningsdepartementet

2015-12-09
1 (8)
Dnr 2013:1022
2014:884**Redovisning av regeringsuppdrag att stödja utveckling och produktion av läromedel i och på de nationella minoritetsspråken**

U2013/6705/S

Delredovisning av uppdrag att utarbeta förslag till kursplaner och stödja utveckling och produktion av lärverktyg på de nationella minoritetsspråken

U2014/5037/S

Härmed redovisas uppdrag att stödja utveckling och produktion av läromedel och lärverktyg för undervisning i de nationella minoritetsspråken

I redovisningen presenteras hur processen sett ut, vilka vägval som gjorts, vilka aktörer som varit involverade, samt viktiga erfarenheter och utvecklingsområden.

Sammanfattning

Inom uppdraget har nya undervisningsmaterial tagits fram för användning inom undervisning i nationella minoritetsspråk. Materialen som publiceras via Skolverkets webbplats¹ är i form av lärarvägledningar med elevaktiviteter avsedda för undervisning av elever med ingen eller begränsade kunskaper i finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Alla delar är inte helt färdigställda men kommer att publiceras successivt under första delen av 2016. Utvecklingen av materialen har skett parallellt med utformning av nya kursplaner inom ämnet modersmål som nationellt minoritetsspråk som förstaspråk och som andraspråk. De aktuella materialen kan användas i andraspråksundervisning. Skolverket har i uppdraget samarbetat med verksamma lärare i de nationella minoritetsspråken, och en akademisk referensgrupp². Referensgruppen består av forskare eller akademiker med språkdidaktisk, pedagogisk eller tvåspråkighetsinriktning. Referensgruppen har fungerat som stöd vid gemensamma möten med läromedelsutvecklare och har lämnat synpunkter på utskickat arbetsmaterial. Utveckling av de samiska materialen har skett i samverkan med personal från Sameskolstyrelsen. Vid samråd med företrädare för nationella minoriteters riksorganisationer har arbetet med läromedelsutveckling presenterats och diskuterats.

¹ <http://natmin.skolverket.se>

² Se bilaga 1

Uppdraget

Skolverket fick i november 2013 regeringsuppdraget (U2013/6705/S) att stödja utveckling och produktion av läromedel i och på de nationella minoritetsspråken. I uppdraget ingår att samarbeta med Sameskolstyrelsen och att samråda med representanter för modersmåls lärare i respektive minoritetsspråk samt företrädare för de nationella minoriteterna.

I augusti 2014 uppdrog regeringen åt Skolverket att utarbeta förslag till kursplaner och stödja utveckling och produktion av lärverktyg på de nationella minoritetsspråken (U2014/5037/S). Uppdragen har samordnats.

Utförandet av uppdragen ska utgå från de erfarenheter som Skolverket tillägnat sig vid genomförandet av det tidigare regeringsuppdraget om stöd för utveckling och produktion av läromedel för de nationella minoriteterna som gavs i Skolverkets regleringsbrev för budgetåret 2009.

Skolverket ska även samordna förevarande uppdrag med det läromedelsuppdrag som getts till myndigheten inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering (A2012/1387/DISK) samt med de insatser Sameskolstyrelsen genomför gällande läromedel i och på samiska (U2012/7266/S).

Vidare ingår i uppdragen att de läromedel som produceras ska vila på vetenskaplig grund och vara avsedda för undervisning i grundskolan inom ramen för ämnet modersmål. Uppdragen innefattar även att prioritera hur medel ska fördelas mellan de olika språken och de språkliga varieteterna. Utgångspunkten för denna prioritering ska vara hur stort behovet av läromedel är för respektive språk och varietet.

Bakgrund

Skolverket konstaterar i en tidigare redovisning³ av uppdrag om läromedelsutveckling för nationella minoritetsspråk att företrädare för de nationella minoriteterna välkomnar arbetet med läromedel. Sametinget, flera myndigheter och Europarådet menar att det behövs fortsatta satsningar för att motverka bristen på litteratur och läromedel på minoritetsspråk.

Skolverket har vid tidigare tillfällen på regeringens uppdrag kartlagt och utvärderat utbildningssituationen för de fem nationella minoriteterna. Här kan bland andra nämnas Skolverkets kartläggning år 2000 av undervisningen i och på de nationella minoritetsspråken.⁴ I rapporten efterlyser företrädare för de nationella minoritetsspråken satsningar på läromedel och insatser för kompetensutveckling

³ U2009/6412/S

⁴ Skolverket, dnr 2000:3438

för lärare. Skolverket redovisade 2005 en ny kartläggning av undervisningen för nationella minoriteter.⁵ Där framgår att undervisningssituationen för elever med nationella minoritetsspråk varierar kraftigt i landet och att det råder stor brist på läromedel. Skolverket har under många år tillsammans med företrädare för de nationella minoriteterna drivit utvecklingsarbete. Detta arbete har bland annat omfattat regeringsuppdrag om läromedelsutveckling 2009 och 2012, arbete med nationella minoritetsspråk på webbplatsen Tema Modersmål sedan 2001 samt arrangemang av och medverkan vid konferenser. I samarbetet med modersmåls-lärare och företrädare för de nationella minoriteterna har en god kunskap om situationen för modersmålsundervisningen för de nationella minoritetsspråken byggts upp på Skolverket. I november 2013 uppdrog regeringen åt Skolverket att ta fram och producera läromedel i och på de nationella minoritetsspråken.

De ändringar i skollagen (2010:800) som trädde i kraft den 1 juli 2015 utökar rätten till modersmålsundervisning för elever som hör till de nationella minoriteterna. Ändringarna i skollagen innebär att det inte längre ställs krav på att vårdnadshavare ska ha språket som modersmål. Inte heller att eleven ska ha grundläggande kunskaper i språket, för att en elev ska få modersmålsundervisning i ett minoritetsspråk i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan.

Arbetsprocess och vägval

Arbetet med läromedelsuppdraget startade med en enkätundersökning om behov av läromedel i de olika nationella minoritetsspråken. Det var totalt 95 personer som valde att svara på enkäten. Det kom in svar från lärare i språk, skolledare och företrädare för minoritetsorganisationer. Resultaten av enkäten bildade utgångspunkt för diskussioner på Skolverket och vid de tillfällen där myndigheten möter modersmålslärare och representanter för nationella minoriteters riksorganisationer. Utifrån enkäten gjorde Skolverket bedömningen att framtagande av läromedel för undervisning av elever som startar sin undervisning på nybörjarnivå men även för elever som har vissa kunskaper i minoritetsspråken behöver prioriteras. Planeringen av satsningen på ett nybörjarmaterial för undervisning i de fem nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska inom ramen som andraspråk för årskurserna 1-9 påbörjades under våren 2014.

Under våren 2014 pågick förberedelser i riksdagen inför beslut om utökad rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk som ger alla elever, oavsett förkunskaper, möjlighet att läsa sitt nationella minoritetsspråk som modersmål. Lagändringen beslutades i riksdagen den 4 juni 2014 för att träda i kraft den 1 juli 2015. Därför valde Skolverket att föreslå företrädarna för de nationella mi-

⁵ Skolverkets rapport 272, 2005

noriteterna att satsningen på läromedel helt skulle inriktas på att ta fram material som kan stödja den kommande undervisningen riktad till grundskoleelever som startar sin undervisning på nybörjarnivå men även för elever som har vissa kunskaper i minoritetsspråken. Frågan diskuterades och förankrades i samrådsmöten med företrädare för nationella minoriteters riksorganisationer och ungdomsorganisationer i november 2014.

Skolverket valde utifrån tidigare erfarenheter av läromedelsproduktion att genomföra utvecklingsarbetet i samverkan med personer med minoritetsbakgrund och med organisationer som företräder de nationella minoriteterna. En viktig faktor i det här vägvalet är möjligheten att stärka egenmakten hos personer och organisationer inom de nationella minoriteterna för att ta vara på och bygga erfarenhet inför framtiden. I samverkan med Sameskolstyrelsen och kontakter inom nationella minoriteter kontaktades lärare i de olika språken. Arbetsgrupper bildades av två till tre lärare för respektive språk och dessa fick i uppdrag att utveckla materialen med stöd av den akademiska referensgruppen.

Uppdraget omfattar läromedelsmaterial för undervisning i de nationella minoritetsspråken med ingångar för elever i olika årskurser. Materialen görs digitalt tillgängliga från Skolverkets webbplats⁶. Följande material tas fram inom uppdraget:

Läromedel för undervisning i olika språk och i olika årskurser

Finska åk 1-3 och 4-9
Jiddisch åk 4-9
Meänkieli åk 1-3, 4-6 och 7-9
Nordsamiska åk 1-3 och 4-9 Lulesamiska åk 1-3 och 4-9 Sydsamiska åk 1-3 och 4-9
Romani kelderash åk 1-3 och 4-9 Romani lovara åk 1-3 och 4-9 Romani kale åk 4-9 Polsk romani åk 4-9 Svensk romani åk 4-9 ⁷ Romani arli åk 1-3 och 4-9

⁶ <http://natmin.skolverket.se>

⁷ Svensk romani talas av resandefolket.

Romani för åk 1-3 är ett material som presenteras i samverkan med QualiRom-projektet vid Europarådets Språkcenter. I arbete med jiddisch har fokus i detta uppdrag lagts på material för elever i åk 4-9.

Till stöd för arbetet med läromedelsutvecklingen skapades en ramplan för arbetet. Uppdraget genomfördes under hösten 2014 vid Institutionen för baltiska språk, finska och tyska vid Stockholms universitet samt vid Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering vid Uppsala universitet. Ramplanen konkretiserade de nya kursplanerna och bidrog till läromedelsutvecklarnas arbete. Ramplanen kan användas av lärare som ska undervisa i nationella minoritetsspråk som andraspråk. Ramplanen finns publicerad på Skolverkets webbplats, läromedel för nationella minoritetsspråk⁸.

Flera av de personer som Skolverket engagerade i läromedelsutvecklingen har deltagit i arbetet med att utarbeta förslag till nya kursplaner för modersmålsundervisning för de nationella minoritetsspråken (2014/5037/S), som beslutades den 28 augusti 2014. Deras kunskaper och erfarenheter från arbete med framtagande av kursplaner förstärkte arbetet med läromedelsutveckling samtidigt som arbetsprocessen i uppdraget att stödja utveckling av läromedel fick skjutas fram. Ramen för läromedlen redovisades i december 2014 och användes sedan som underlag för utvecklingsarbetet. Läromedelsutvecklarna gavs stöd vid möten på Skolverket av resurspersoner från lärosätena och där fanns även möjlighet att diskutera sitt arbete med de andra språkgrupperna.

De första utkasterna till läromedelsmaterial kom successivt från arbetsgrupperna under april och maj 2015. Då inleddes en process med kvalitetsgranskningar där Skolverket engagerade den akademiska referensgruppen men också andra experter med framförallt språkkunskaper men även pedagogiska kunskaper. Från augusti till december processades de olika materialerna för granskning, korrigering, bildsättning, formgivning och slutligen publicering på Skolverkets webbplats.

Materialen trycks inte i den första versionen utan presenteras som pdf-dokument. De ska användas av lärare som vägledning i undervisningen. I materialen finns elevblad som läraren kan använda tillsammans med eleverna. På webbplatsen där materialen publiceras finns länkar till kursplaner, kommentarmaterial, förklarande filmer och information om andra resurser som kan vara användbara i undervisningen.

Inom det pågående uppdraget, där samordning inom ramen för regeringens strategi för romsk inkludering, samarbete med Sameskolstyrelsen, och samråd med representanter för modersmålslärare i respektive minoritetsspråk och företrädare för de nationella minoriteterna ingår, har Skolverket valt att fortsätta utveckla

⁸ <http://natmin.skolverket.se>

boken med översättningar och inspelningar av ljud på olika romska varieteter. Materialet kan användas som läromedel och finns länkat från Skolverkets webbplats. Delar av boken "Vi läser om romer" har översatts till engelska och publicerats på webben⁹. Inom uppdraget har även resurser använts för att revidera digitala bild- och ljudordlista som finns på Skolverkets webbplats¹⁰. Arbetet sker i samverkan med Utdanningsdirektoratet i Norge. Den reviderade versionen av meänkieli, finska, jiddisch, lulesamiska, sydsamsiska, nordsamiska och romani lovara på bild- och ljudordlistan kompletteras med ytterligare tre romska språkvarieteter.

Skolverkets slutsatser

Skolverket ser det som värdefullt att läromedelsproduktionen har inkluderat och involverat de nationella minoriteterna. Det har ökat inflytandet och delaktigheten. I tidigare uppdrag har myndigheten tagit fram lärverktyg för minoritetsspråken som omfattar böcker till webbtjänsten. Dessa lärverktyg rör språk och kultur.

Framställningen av läromedel för nybörjarundervisning ställer nya krav på innehåll, utformning av materialet och på kompetens som behöver innefatta språkinlärning och flerspråkighet. Det har inneburit en utmaning för de inblandade. Alla delar är inte helt färdigställda men kommer att publiceras successivt under första delen av 2016.

De nya materialen för undervisning i de nationella minoritetsspråken är efterfrågade och blir förhoppningsvis ett viktigt redskap för lärare som undervisar och för elever som vill lära sig sitt minoritetsspråk. Läromedelsmaterialen erbjuder ytterligare en byggsten i arbetet för att bevara, utveckla och ge möjlighet att revitalisera språk som gått förlorat i föräldragenerationer eller tidigare, till följd av den svaga ställning som de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska haft under en längre tid.

⁹ <http://www.romernashistoria.se/>

¹⁰ <http://clu.uni.no/bildetema/avancerat.html>

På Skolverkets vägnar

Pia Enochsson
Avdelningschef

Mats Wennerholm
hUndervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har enhetschef Maria Weståker, och undervisningsråden Nermina Wikström och Lena Ålander deltagit

Bifogas:

Bilaga 1. Läromedelsutvecklare, översättare och akademisk referensgrupp

Bilaga 1

Läromedelsutvecklare

Finska: Anne Harbom, Eeva Haapalehto, Taina Sampakoski

Jiddisch: Paula Grossman, Ricky David

Meänkieli: Gerd Persson, Paula Kruukka

Romani chib: Fatima Bergendahl, Kati Dimiter-Taikon, Iren Horvatne, Eleonor Frankemo

Samiska: Elsy Labba, Ewa-Kristina Blind,

Översättare, anpassningar för olika varieteter av samiska och romani chib

Siri Kappfjell Päiviö, Lajla Mattson Magga, Sara-Aira Fjällström, Britt-Inger Sikku, Jon M Pettersson, Therese Kwiatkowski, Jonny G Ivanovitch

Akademisk referensgrupp

Christina Hedman, Institutionen för språkdidaktik, Stockholms universitet

Natalia Ganuza, Centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet

Tore Nilsson, Institutionen för svenska språket vid Göteborgs universitet

Staffan Selander, Datavetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet

Angelina Taikon, Christina Rodell Olgac, Södertörns högskola

Laila Stenberg, Kerstin Nilsson och Odd Willenfeldt, Sameskolstyrelsen

Anitta Viinikka-Kallinen, Tromsö universitet

Mikael Svonni, Umeå Universitet

Sari Pesonen Lasse Vuorsola och Jarmo Lainio, Institutionen för Baltiska språk, finska och tyska vid Stockholms universitet

Jan Schwarz, Språk- och litteraturcentrum vid Lunds universitet

Jean Hessel, Språkrådet

Marita Gareis, Veronique och Simon Oxley, Fortbildningavdelningen för skolans internationalisering, Uppsala Universitet